EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 23.4.2024.
COM(2024) 176 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma īstenošana ar mērķi stiprināt lauksaimnieku un tirgus dalībnieku stāvokli lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē. Pašreizējais stāvoklis

{SWD(2024) 106 final}

Saturs

1. Ievads 2

1.1. Konteksts 2

1.2. Ziņojuma mērķis un tvērums 2

2. Vispārīgs pārskats par transponēšanu 3

3. Konkrēti analīzes punkti 3

3.1. Piemērošanas joma un uzņēmuma lielums (1. pants) 3

3.1.1. Ķēdes tirgus dalībnieki un piegādes attiecības 3

3.2. Negodīgas tirdzniecības prakses aizliegums (3. pants) 3

3.3. Izpildes panākšanas mehānismi (4.–8. pants) 4

3.3.1. Izpildiestāžu norīkošana (4. pants) 4

3.3.2. Sūdzības un konfidencialitāte (5. pants) 5

3.3.3. Norīkoto izpildiestāžu pilnvaras (6. pants) 5

3.3.4. Izpildes panākšanas pasākumi un sankcijas (6. pants) 6

3.3.5. Izpildes panākšana administratīvā un tiesvedības ceļā un alternatīva strīdu izšķiršana 6

3.3.6. Izpildiestāžu sadarbība (8. pants) 6

3.3.7. Izpildiestāžu gada darbības ziņojuma publicēšana (10. pants) 7

3.4. Stingrāki valsts noteikumi (9. pants) 8

3.5. Uzmanības lokā – pārrobežu izpildes panākšana 8

4. Direktīvas izvērtēšana (12. pants) 9

5. Secinājumi 9

1. IEVADS

1.1. Konteksts

2019. gada 17. aprīlī Eiropas Parlaments un Padome pieņēma Direktīvu (ES) 2019/633 par negodīgu tirdzniecības praksi starpuzņēmumu attiecībās lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē[1] ("direktīva").

Direktīva visām 27 dalībvalstīm ir saistoša. Tā paredz minimālo saskaņošanas līmeni, proti, izveido sarakstu ar aizliegtām negodīgām tirdzniecības praksēm ("NTP") starp pircējiem un piegādātājiem lauksaimniecības un pārtikas produktu piegādes ķēdē. Tā noteic arī minimālos noteikumus par minēto aizliegumu izpildes panākšanu un par izpildiestāžu sadarbību. Dalībvalstis var pieņemt vai paturēt spēkā valsts noteikumus, kas aptver arī direktīvā neminētas negodīgas tirdzniecības prakses, ja tie ir saderīgi ar noteikumiem par iekšējā tirgus darbību.

Komisija atzīst, ka NTP direktīva ir svarīgs rīcībpolitisks instruments, kas stiprina primāro ražotāju pozīciju visā pārtikas piegādes ķēdē. Šis ziņojums ir viens no tūlītējiem pasākumiem, kas uzskaitīti abiem likumdevējiem adresētajā 2024. gada 15. marta pārdomu dokumentā[2], kura mērķis ir reaģēt uz pašreizējām problēmām lauksaimniecības nozarē un lauksaimnieku paustajām bažām. Vidējā termiņā un ilgtermiņā Komisija ierosina vēl citu pasākumu paketi, kas paredz izveidot lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdes izmaksu, uzcenojumu un tirdzniecības prakšu novērošanas centru, kura mērķis ir sagādāt lielāku pārredzamību, izdarīt mērķorientētus grozījumus Tirgu kopīgās organizācijas ("TKO") regulā[3], noteikt jaunus noteikumus par NTP aizlieguma pārrobežu izpildes panākšanu un līdz 2025. gadam izvērtēt direktīvu.

1.2. Ziņojuma mērķis un tvērums

2021. gada 27. oktobrī Komisija saskaņā ar direktīvas 12. pantu iesniedza ziņojumu par tās transponēšanas un īstenošanas stāvokli, kas aptver 15 dalībvalstis, kuras līdz 2021. gada 31. jūlijam bija paziņojušas par pilnīgu transponēšanu, kā arī Franciju, kas bija paziņojusi par daļēju transponēšanu[4].

Pašreizējā ziņojumā nu sniegta informācija par īstenošanas stāvokli visās 27 dalībvalstīs un pārskats par dažām dalībvalstu transponēšanas izvēlēm. Tajā analizēti tikai tie noteikumi, kas ietverti valstu tiesību aktos, ar kuriem transponē NTP direktīvu.

Ņemot vērā to, ka atbilstības pārbaude, kurā novērtē valsts īstenošanas pasākumu atbilstību direktīvas noteikumiem[5], joprojām turpinās, transponēšanas pasākumu galīgais novērtējums šajā ziņojumā nav sniegts. Turklāt vairāki valstu tiesību akti tikuši grozīti pavisam nesen, un

---

[1] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/633 (2019. gada 17. aprīlis) par negodīgu tirdzniecības praksi starpuzņēmumu attiecībās lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē (OV L 111, 25.4.2019., 59. lpp.).

[2] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1493.

[3] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1308/2013 (2013. gada 17. decembris), ar ko izveido lauksaimniecības produktu tirgu kopīgu organizāciju (OV L 347, 20.12.2013., 671. lpp., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32013R1308).

[4] Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par transponēšanas un īstenošanas stāvokli attiecībā uz Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa Direktīvu (ES) 2019/633 par negodīgu tirdzniecības praksi starpuzņēmumu attiecībās lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē.

[5] Labāka regulējuma rīkkopa (2023).

šis ziņojums aptver transponējošo tiesību aktu grozījumus, kas oficiāli paziņoti līdz 2024. gada 1. martam.

Turklāt būtu jānorāda, ka Komisija šīs atbilstības pārbaudes kontekstā nav vērtējusi valstu tiesību normas, ar kurām tiek paturēti spēkā vai ieviesti noteikumi, kas ir stingrāki nekā NTP direktīvā noteiktie. Par šiem noteikumiem var vēl pieprasīt informāciju vai veikt tālāku izmeklēšanu.

Šim ziņojumam ir pievienots dienestu darba dokuments, kurā sniegta sīkāka informācija, jo īpaši par dalībvalstu transponēšanas izvēlēm.

2. VISPĀRĪGS PĀRSKATS PAR TRANSPONĒŠANU

Saskaņā ar direktīvas 13. pantu dalībvalstīm tā valstu tiesību aktos bija jātransponē līdz 2021. gada 1. maijam. Par pilnīgu transponēšanu visas dalībvalstis bija Komisijai paziņojušas līdz 2022. gada decembrim[6].

3. KONKRĒTI ANALĪZES PUNKTI

3.1. Piemērošanas joma un uzņēmuma lielums (1. pants)

Sešas dalībvalstis ir izvēlējušās transponējošos pasākumus piemērot neatkarīgi no piegādātāju vai pircēju uzņēmuma lieluma[7]. Visas pārējās dalībvalstis zināmā mērā izmanto uzņēmuma lielumu gada apgrozījuma izteiksmē – aizstājējvērtību, kas rāda aizsargājamo tirgus dalībnieku spēju aizstāvēt savas intereses, tātad pieņemto tiesību aktu vai to daļu piemērošanas joma ir ierobežota, kā to paredz direktīva.

3.1.1. Ķēdes tirgus dalībnieki un piegādes attiecības

Par lauksaimniecības un pārtikas produktu piegādātāju un pircēju attiecībām runājot, jānorāda, ka lielākā daļa dalībvalstu piemērošanas jomu ir noteikušas pa nozarēm un attiecībā uz personām, kā noteikts direktīvā[8].

Latvija piemērošanas jomu ir paplašinājusi, iekļaujot tajā attiecības starp (vienīgi) nepārtikas preču piegādātājiem un mazumtirgotājiem. Slovākija pircēja un piegādātāja definīcijā ir iekļāvusi juridiskas personas, kas nav uzņēmēji. Spānija ir izvēlējusies aizsargāt visus ķēdes dalībniekus (tai skaitā pircējus).

3.2. Negodīgas tirdzniecības prakses aizliegums (3. pants)

Direktīva prasa dalībvalstīm izveidot sarakstu ar aizliegtām NTP, kas iedalītas divās aizliegumu grupās: i) aizliegumi paši par sevi jeb aizliegumi bez nosacījumiem (“melnais saraksts”) un ii) aizliegumi ar nosacījumiem (“pelēkais saraksts”), t. i., tirdzniecības prakses,

[6] Direktīva (ES) 2019/633 – LV – EUR-Lex (europa.eu).

[7] CY, EE, ES, FR, IT, SK. Lai gan īstenošanas tiesību akti ir vispārpiemērojami neatkarīgi no uzņēmuma lieluma, dažas no šīm dalībvalstīm uzņēmuma lielumu izmantojušas, lai noteiktu dažus izņēmumus vai variācijas. Piemēram, Kiprā maksājumu termiņi atkarībā no uzņēmuma lieluma atšķiras tādu produktu gadījumā, ko vīna vīnogu piegādātāji regulāri piegādā pircējiem, kuru gada apgrozījums ir mazāks par 2 000 000 EUR. Spānijas tiesību aktu nepiemēro viesnīcu, restorānu un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumiem, kuru apgrozījums ir mazāks par 10 miljoniem EUR, un izmitināšanas pakalpojumu sniegšanā iesaistītajiem uzņēmumiem, kuru apgrozījums ir mazāks par 50 miljoniem EUR.

[8] Patlaban notiekošajā atbilstības pārbaudē tiek pārbaudīta dažu veidu pircēju (piem., kooperatīvu) izslēgšana no darbības jomas dažās dalībvalstīs.

kas ir aizliegtas tad, ja tās nav skaidri un nepārprotami iepriekš paredzētas piegādes līgumā vai jebkādā turpmākā līgumā starp piegādātāju un pircēju (3. panta 2. punkts). Katra prakse direktīvā ir konkrēti definēta. Dalībvalstis var pieņemt vai paturēt spēkā valsts noteikumus, kas aptver arī direktīvā neminētas negodīgas tirdzniecības prakses, ja tie ir saderīgi ar noteikumiem par iekšējā tirgus darbību. Pildot paredzētās prasības, dalībvalstis papildus var:

- izmantot vispārējas klauzulas ar mērķi aizliegumu piemērošanas jomu paplašināt, attiecinot tos uz praksēm, kas nav īpaši uzskaitītas;
- sarakstiem pievienot citas prakses;
- paplašināt uzskaitīto aizliegumu piemērošanas jomu vai padarīt tos stingrākus;
- pārvietot prakses no "pelēkā saraksta" uz "melno sarakstu".

Sīkāka informācija par dalībvalstu transponēšanas izvēlēm, arī par atsevišķām praksēm, pieejama dienestu darba dokumentā. Divām "melnajā sarakstā" iekļautām praksēm jāpievērš īpaša uzmanība, jo dalībvalstīm ir iespēja zināmā mērā ieviest variācijas.

- **Maksājumu termiņi**: 16[9] no 27 dalībvalstīm direktīvas noteikumus piemēro, nošķirot ātrbojīgo (30 dienu maksājuma termiņš) un nebojīgo produktu (60 dienu maksājumu termiņš) pārdošanu, bet 11 dalībvalstis[10] piemēro stingrākus maksājumu termiņus.

  Direktīvā doto ātrbojīgo produktu definīciju savos transponēšanas tiesību aktos ir iekļāvušas visas dalībvalstis, izņemot BE, EE, HU, SE un SK. Francijā pastāv atšķirīgas "ātrbojīgu" un "ļoti ātrbojīgu" produktu definīcijas. Horvātija un Slovēnija saviem transponēšanas tiesību aktiem ir pievienojušas ātrbojīgu produktu sarakstu, savukārt Lietuva pilnvaras apstiprināt ātrbojīgu produktu sarakstu ir piešķīrusi valdības norīkotai iestādei.

- **Pasūtījumu atcelšana pēdējā brīdī:** visās dalībvalstīs, izņemot EE, HU un SK, kā minimālais atcelšanas standarta termiņš ir noteiktas 30 dienas. Sešas dalībvalstis paredz iespēju pienācīgi pamatotos gadījumos (piemēram, ļoti ātrbojīgām precēm) konkrētos sektoros noteikt termiņus, kas īsāki par 30 dienām[11].

3.3. Izpildes panākšanas mehānismi (4.–8. pants)

3.3.1. Izpildiestāžu norīkošana (4. pants)

Visas 27 dalībvalstis ir norīkojušas vienu vai vairākas iestādes ("izpildiestādes"), kam valsts līmenī uzdots panākt 3. pantā noteikto aizliegumu izpildi. Šo iestāžu kontaktinformācija un tīmekļa vietnes ir apkopotas speciālā tīmekļa vietnē[12].

Visas dalībvalstis ir izraudzījušās administratīvas iestādes, un vairums dalībvalstu ir izvēlējušās tām piešķirt galvenās izpildes panākšanas pilnvaras: vienpadsmit dalībvalstis tās piešķīrušas konkurences iestādei[13], sešas – pārtikas tirgus iestādei[14], piecas –

[9] AT, CY, DE, DK, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LU, LV, MT, NL, PL, SI.
[10] BE, BG, CZ, EE, FI, HU, LT, PT, RO, SE, SK.
[11] BE, DK, FR, IE, IT, SE.
[12] https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/unfair-trading-practices_lv.
[13] AT, BG, CZ, DK, EE, HR, LU, LV, PL, SE, SI.
[14] DE (Federālās ministrijas norīkotais Federālais lauksaimniecības un pārtikas birojs), ES (Pārtikas informācijas un kontroles aģentūra (*AICA*)), FI (Pārtikas tirgus ombuds), HU (valdības norīkotais Pārtikas aprites drošuma birojs), LT (Lauku

Lauksaimniecības ministrijai[15], divas – iestādei, kas atbildīga par cīņu pret negodīgu komercpraksi agropārtikas nozarē[16], divas – Ekonomikas un finanšu ministrijas sastāvā ietilpstošai struktūrai[17], viena – patērētāju un tirgus iestādei[18]. Dažas dalībvalstis dažas no direktīvas reglamentētajām izpildes panākšanas pilnvarām ir piešķīrušas tiesai[19].

Trīs dalībvalstis (EL, LT[20] un RO) ir norīkojušas divas iestādes, no kurām otrā ir konkurences iestāde.

3.3.2. Sūdzības un konfidencialitāte (5. pants)

Saskaņā ar visiem Komisijai paziņotajiem transponēšanas instrumentiem ne tikai atsevišķiem piegādātājiem, bet arī ražotāju organizācijām vai citām piegādātāju organizācijām un šādu organizāciju apvienībām ir tiesības iesniegt sūdzību norīkotajai izpildiestādei.

Lielākajā daļā dalībvalstu transponēšanas instrumentu ir paredzēti līdzekļi, ar ko nodrošina sūdzības iesniedzēja identitātes konfidencialitāti gadījumos, kad tās izpaušana varētu kaitēt sūdzības iesniedzēja vai tā biedru vai piegādātāju interesēm[21]. Šie aizsargpasākumi parasti būtu jāpieņem pēc piegādātāja lūguma[22], tomēr dažos valstu transponēšanas pasākumos paredzēts, ka iniciatīvu šajā ziņā uzņemas iestāde[23]. Vairumā gadījumu sūdzības iesniedzējam ir jānorāda, kuras informācijas konfidencialitāti tas lūdz saglabāt[24]. Savukārt saskaņā ar Polijas tiesību aktiem sūdzības iesniedzēja identitāte un informācija, kuras izpaušana varētu kaitēt sūdzības iesniedzējam, vienmēr ir konfidenciāla, ja vien sūdzības iesniedzējs to nav rakstiski atļāvis izpaust. Spānijas tiesību aktos ir paredzēta sūdzības iesniedzēja identitātes aizsardzība arī tiesvedības laikā. Dažās dalībvalstīs transponēšanas instrumentos ir iekļauta iespēja pārtraukt procedūras, ja to turpināšana novestu pie konfidenciālas informācijas izpaušanas[25]. Lietuvas izpildiestāde var noraidīt konfidencialitātes pieprasījumu, ja konkrētajai informācijai ir pierādījuma spēks pārkāpuma konstatēšanā. Tomēr tās tiesību aktos ir skaidri paredzētas anonīmas sūdzības.

3.3.3. Norīkoto izpildiestāžu pilnvaras (6. pants)

Vairums dalībvalstu norīkotajām izpildiestādēm ir piešķīrušas 6. pantā paredzētās pilnvaras, proti:

- izmeklēšanas un uzraudzīšanas pilnvaras[26];
- pilnvaras pieņemt lēmumus, kad ir noticis 3. pantā noteikto aizliegumu pārkāpums [27];

uzņēmējdarbības un tirgu attīstības aģentūra) un PT (Ekonomikas un pārtikas nekaitīguma iestāde (*Autoridade de Segurança Alimentar e Económica, ASAE*)).

[15] CY, IE, IT (ministrijas iekšējā nodaļa), RO, SK.

[16] EL, MT.

[17] FR tas ir Konkurences politikas, patērētāju lietu un krāpniecības kontroles ģenerāldirektorāts (*DGCCRF*), bet BE – Ekonomikas federālā valsts dienesta Ekonomikas inspekcijas ģenerāldirektorāts.

[18] NL.

[19] Tas jo īpaši attiecas uz pilnvarām uzlikt sankcijas (AT, FI, FR).

[20] Otrajai izpildiestādei ir kompetence tikai attiecībā uz praksēm, ko īsteno mazumtirgotāji ar ievērojamu tirgus varu.

[21] Tomēr dažās dalībvalstīs (piem., LV, PT, SE) tiek nodrošināta tikai identitātes, bet ne citas sensitīvas informācijas konfidencialitāte.

[22] Visas dalībvalstis, izņemot AT, FI, FR, LV, PL, SE. No tām BG tiesību aktos noteikts, ka sūdzības iesniedzēja identitātei vienmēr jābūt konfidenciālai.

[23] Piem., HU.

[24] BE, BG, CY, DK, EL, ES, IE, IT, LU, NL SI.

[25] AT, BE, CY, DE, DK, EE, FI, IT, MT, PT.

[26] Visas dalībvalstis.

[27] Visas dalībvalstis, izņemot EE, ES, FI, SI, SK.

- pilnvaras pieprasīt pircējam izbeigt aizliegto tirdzniecības praksi[28];
- pilnvaras noteikt vai ierosināt procedūras, lai pārkāpuma izdarītājam uzliktu naudassodus un citus vienlīdz iedarbīgus sodus[29] un noteiktu pagaidu pasākumus saskaņā ar valsts noteikumiem un procedūrām[30];
- pilnvaras publicēt pieņemtos lēmumus[31].

Deviņās dalībvalstīs izpildiestādei ir arī pilnvaras apstiprināt saistības, kuras jāuzņemas pārkāpējam[32], un sniegt brīdinājumus[33] vai ieteikumus, ja noticis pārkāpums[34].

3.3.4. Izpildes panākšanas pasākumi un sankcijas (6. pants)

Izpildes panākšanas pasākumi aptver plašu instrumentu klāstu, to vidū sankcijas, tiesiskās aizsardzības līdzekļus un saistības. Visizplatītākie valstu izpildiestādēm pieejamie pasākumi ir finansiālas sankcijas (naudassodi vai citi vienlīdz iedarbīgi sodi), kas paredzētas visās 27 dalībvalstīs.

3.3.5. Izpildes panākšana administratīvā un tiesvedības ceļā un alternatīva strīdu izšķiršana

Lielāko daļu pasākumu un izpildes panākšanas mehānismu var uzskatīt par izpildes panākšanu administratīvā ceļā.

Vairāku dalībvalstu transponēšanas aktos ir skaidra atsauce izpildes panākšanu administratīvā un tiesvedības ceļā. Austrijas un Somijas tiesību aktos ir noteikts, ka konkrētas pilnvaras (piem., sodu noteikšana) ir piešķirtas tikai tiesai, savukārt (FI) citus pasākumus (piem., pienākumrīkojumus) var pieņemt gan administratīvā, gan tiesu iestāde. Francijā administratīvā iestāde var izdot pienākumrīkojumus un uzlikt administratīvus naudassodus, savukārt tiesa var pieņemt pienākumrīkojumus, korektīvus pasākumus un civiltiesiskus naudassodus (*amendes civiles*). Bulgārijas tiesību aktos noteikts, ka iestāde, kas saskaņā ar transponēšanas tiesību aktiem atbild par konkrētām procedūrām, nedrīkst atturēt piegādes līguma pusi prasīt zaudējumu atlīdzināšanu ar citas pastāvošas procedūras palīdzību, un tādā veidā ir netieši atzīta citu izpildstruktūru, tai skaitā tiesu, loma. Latvijas tiesību aktos ir noteikts, ka vienlaikus ar Konkurences padomi arī tiesa saskaņā ar Civilprocesa likumā paredzētajām procedūrām var konstatēt, vai ir noticis transponējošā tiesību akta pārkāpums.

Dažas dalībvalstis izmanto paralēlu tiesiskās aizsardzības līdzekļu sistēmu, tomēr neparedz konkrētus noteikumus par administratīvo iestāžu un tiesu iestāžu darbību koordināciju.

3.3.6. Izpildiestāžu sadarbība (8. pants)

Komisija, ievērojot 8. panta 3. punktu, ir izveidojusi publisku tīmekļa vietni[35], kurā sniegta norīkoto valstu izpildiestāžu kontaktinformācija un saites uz to attiecīgajām tīmekļa vietnēm. Turklāt, lai atvieglotu informācijas apmaiņu, Komisija ir izveidojusi digitālu forumu.

---

[28] Visas dalībvalstis, izņemot AT, HU.
[29] Visas dalībvalstis (AT: Karteļu tiesas pilnvaras, FI: tiesas pilnvaras).
[30] Īpaši paredzēts valstu transponēšanas pasākumos: BG, DK, EL, FI, FR, ES, IE, LT, LU, LV, NL, PT, RO.
[31] Visas dalībvalstis, izņemot CZ, LV, PT.
[32] BE, BG, CZ, HR, HU, PL.
[33] BE, FI, LV.
[34] EL.
[35] https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/unfair-trading-practices_lv.

Komisija, rīkojot regulāras sanāksmes, atbildot uz jautājumiem par īstenošanu un sniedzot vairāk nekā 50 individuālas rakstiskas atbildes par īstenošanu, cieši sadarbojās ar dalībvalstīm to attiecīgajā transponēšanas procesā, un pēc tam palīdzēja izveidot NTP aizlieguma izpildes tīklu (*UTP Enforcement Network*, "tīkls"). Tīkls, kura sastāvā ir valstu izpildiestāžu pārstāvji, iesaistās diskusijās par direktīvas piemērošanu, pamatojoties uz dalībvalstu gada ziņojumiem (10. panta 2. punkts). Tā mērķis ir nodrošināt vienotu pieeju direktīvas noteikumu piemērošanā un dalīties ar labas prakses piemēriem, informāciju par jaunām norisēm un jauniem izpildes panākšanas instrumentiem. Turklāt tas var sniegt ieteikumus, kas uzskatāmi par daļu no kopīgajiem centieniem uzlabot izpildes panākšanas satvaru.

Kopš tīkla izveides 2022. gada jūnijā tīkla dalībnieki ir divas reizes tikušies izpildiestāžu vadītāju līmenī un divas reizes – tehniskā līmenī. Turklāt tā dalībnieki pulcējās fokusgrupu sanāksmēs, kurās padziļināti diskutēja par konkrētiem tehniska rakstura jautājumiem. Kopš 2022. gada ir notikušas piecas šādas fokusgrupu sanāksmes. Apspriestie temati bija, piemēram, apgrozījuma robežvērtību aprēķināšana, pārrobežu izpildes panākšana un pircēju alianses. Diskusija par pārrobežu izpildes panākšanu deva iespēju noteikt iespējamās uzlabojumu jomas, kas sīki izklāstītas 3.5. iedaļā.

3.3.7. Izpildiestāžu gada darbības ziņojuma publicēšana (10. pants)

Lai uzlabotu piekļuvi gada ziņojumiem, ko valstu izpildiestādes publicē savās tīmekļa vietnēs (10. panta 1. punkts), Komisija plāno 2024. gadā NTP tīmekļa vietnē[36] publicēt konsolidētu pārskatu ar saitēm uz tiem.

Ņemot vērā to, ka valstu transponēšanas tiesību aktus jauniem līgumiem sāka piemērot no 2021. gada 1. novembra, bet spēkā esošajiem līgumiem – ne vēlāk kā 12 mēnešus pēc šo tiesību aktu publicēšanas, dalībvalstis varēja ievērot atšķirīgus transponēšanas termiņus. Tas noveda pie līdz šim paziņoto izpildes panākšanas lietu skaita atšķirībām[37]. Dažas dalībvalstis koncentrējas uz piegādātājiem un pircējiem domātiem norādījumiem par to, kā nodrošināt atbilstību noteikumiem, savukārt citas veica izziņas darbu agropārtikas nozarē vai pēc savas iniciatīvas uzsāka vairākas izmeklēšanas (t. i., izmeklēšanas, kas nav balstītas uz sūdzībām vai mājieniem). 2023. gadā aptuveni 75 % no lietām un izmeklēšanām, kas sāktas pēc pašu iniciatīvas, bija no Spānijas tās iepriekšējās izpildes panākšanas pieredzes un pieejamo resursu dēļ. Ir atklāti 269 pārkāpumi (aptuveni 27 % no pabeigtajām izmeklēšanām), kā rezultātā kopumā piemērotas finansiālas sankcijas vairāk nekā 22 miljonu EUR apmērā. Finansiālo sankciju līmenis ES ir atšķirīgs.

Visbiežāk konstatētās NTP bija saistītas ar kavētiem maksājumiem par ātrbojīgiem (pēc 30 dienām) vai nebojīgiem (pēc 60 dienām) lauksaimniecības un pārtikas produktiem (50 % un 13 %), maksājumiem, kas nav saistīti ar konkrētu darījumu (7 %), maksājumiem, kuri no piegādātāja pieprasīti par tirgvedības darbībām (7 %), kā arī par glabāšanu, izvietošanu vai iekļaušanu sortimentā (7 %). No konstatētajām NTP aptuveni 41 % tika atklātas mazumtirdzniecības līmenī (2022. gadā 47 %), 36 % pārstrādes līmenī (2022. gadā 27 %) un 22 % vairumtirdzniecības līmenī (2022. gadā 25 %).

[36] https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/unfair-trading-practices_lv.

[37] Paziņoto lietu skaits var būt atkarīgs arī no izpildiestāžu iekšējiem noteikumiem, un tādējādi var rasties situācija, ka tiek paziņots pārāk mazs vai pārāk liels skaits lietu.

Pārskats par agregētiem datiem par dalībvalstu 2022. gadā un daļēji 2023. gadā[38] veiktajiem izpildes panākšanas pasākumiem ir pieejams dienestu darba dokumentā.

Šajā kontekstā ir vērts uzsvērt, ka veikto izpildes panākšanas pasākumu skaits ir atkarīgs no cilvēkresursu pieejamības attiecīgajās iestādēs, kurām NTP tiesību aktu izpildes panākšanai sākotnēji atvēlētie līdzekļi dažādās dalībvalstīs atšķiras[39].

3.4. Stingrāki valsts noteikumi (9. pants)

Saskaņā ar direktīvas 9. pantu dalībvalstis, lai nodrošinātu augstāka līmeņa aizsardzību, var ieviest stingrākus noteikumus, ja tie ir saderīgi ar noteikumiem par iekšējā tirgus darbību. Tie var attiekties vai nu uz stingrāku piemērošanas jomu, kā minēts iepriekš, vai uz direktīvā neminētām praksēm, piemēram, aizliegumu pārdot vai pirkt par cenu, kas zemāka par ražošanas izmaksām, tālākpārdot ar zaudējumiem vai par cenu, kas zemāka par iepirkuma cenu, vai jebkādu citu pienākumu ievērot noteiktu cenu līmeni.

Direktīva un TKO regula konkrēti nereglamentē "pārdošanu vai pirkšanu par cenu, kas zemāka par izmaksām" un "tālākpārdošanu ar zaudējumiem". Četras dalībvalstis ir ieviesušas noteikumu par "pārdošanu vai pirkšanu par cenu, kas zemāka par ražošanas izmaksām"[40], trīs dalībvalstis – noteikumu par "tālākpārdošanu ar zaudējumiem"[41], bet divas dalībvalstis – pienākumu ievērot noteiktu cenu līmeni[42].

3.5. Uzmanības lokā – pārrobežu izpildes panākšana

2019. gadā 17 % kādā dalībvalstī patērēto ES lauksaimniecības produktu izcelsme bija kādā citā dalībvalstī[43]. Apmaiņa ar informāciju par vispārējām izpildes panākšanas pieejām tīklā tiek uzskatīta par lietderīgu un ir atzīta par direktīvas panākumu. Diskusijas starp izpildiestādēm tīklā liecina, ka 8. pantā noteiktais vispārīgais pienākums sniegt savstarpēju palīdzību pārrobežu izmeklēšanās ne vienmēr var būt pietiekams juridiskais pamats, lai nodrošinātu lietderīgu un efektīvu sadarbību un izpildes panākšanu. Tas jo īpaši attiecas uz pārrobežu gadījumiem, kad tirdzniecības praksē iesaistītie pircēji atrodas citā dalībvalstī, nevis tajā, kurā atrodas piegādātājs. Šādas situācijas prasa apmainīties ar konfidenciālu informāciju, iespējams, pieņemt izpildes panākšanas pasākumus pret pircēju, kas iedibināts citā dalībvalstī, nevis piegādātāja izpildiestādes dalībvalstī, vai pārdalīt lietas izpildiestāžu tīklā, kā arī iekasēt naudassodus. Var rasties arī grūtības, kas saistītas ar apmaiņā lietotajām valodām. Šādas grūtības papildināt var arī tas, ka dalībvalstis ir izvēlējušās norīkot dažādu veidu izpildiestādes (piem., konkurences iestādēm ir pieejami juridiski instrumenti, kas tām ļauj vieglāk sadarboties nekā ar citām izpildiestādēm). Turklāt lauksaimniecības un pārtikas produktu pircēji produktus var iegādāties vairākās dalībvalstīs, un tas liek domāt, ka izpildiestādēm ir jārīkojas koordinēti. Šajā kontekstā Komisija uzskata, ka var būt vajadzīgi jauni noteikumi par pārrobežu izpildes panākšanu, kas vērsta pret negodīgu tirdzniecības praksi[44]. Šo jauno noteikumu mērķis būtu uzlabot informācijas apmaiņu starp kompetentajām izpildiestādēm vai paredzēt iespēju veikt koordinētas darbības pret pircējiem pārrobežu kontekstā.

[38] Līdz noteiktajam termiņam – 2024. gada 15. martam – gada ziņojumu Komisijai bija nosūtījušas tikai 18 dalībvalstis.
[39] Piemēram, saskaņā ar Vācijas Izvērtējuma ziņojumu ierobežoti personāla resursi apvienojumā ar apjomīgām izmeklēšanām rada problēmas izpildiestādes darbā. https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Internationales/aussenwirtschaftspolitik/evaluierungsbericht-agrarolkg.html.
[40] ES, HR, HU, IT.
[41] ES, HU, RO.
[42] ES, IT.
[43] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=comnat:SWD_2021_0317_FIN (17. lpp., 7. att.).
[44] Komisijas papildu pasākumi ES lauksaimnieku atbalstam (europa.eu).

Daļa no tīkla diskusijām pievērsās arī pārrobežu aspektam sakarā ar sūdzībām par NTP attiecībā uz pircēju aliansēm[45]. Lai gan ir vērts atzīmēt, ka NTP direktīva uz pircēju aliansēm attiecas tāpat kā uz jebkuru citu pircēju un tādējādi nav īpaša iemesla pret tām izturēties atšķirīgi, tīkls apspriešanās uzsvēra problēmas, kas saistītas ar aliansu atrašanās vietu, kas dažos gadījumos ir ārpus ES, un slogu, ko tās uzliek tiesībaizsardzības iestādes resursiem.

JRC 2020. gada maija[46] ziņojumā[47] norādīts, ka valsts un Eiropas mēroga pircēju alianses var palīdzēt veicināt konkurenci pārtikas piegādes ķēdē un pozitīvi ietekmēt patēriņa cenas[48]. Tajā pašā laikā pētījumā secināts, ka nav skaidrs, cik lielā mērā pircēju alianses ietekmē ķēdes augšposma dalībniekus, piemēram, lauksaimniekus, un vajadzīga tālāka izmeklēšana. Komisija plāno šos rezultātus atjaunināt 2024. gada laikā.

4. DIREKTĪVAS IZVĒRTĒŠANA (12. PANTS)

Direktīva noteic, ka Komisijai direktīvas pirmā izvērtēšana jāveic līdz 2025. gada 1. novembrim[49]. Izvērtēšana balstīsies uz atbalsta pētījuma rezultātiem, kura ietvaros tiks organizētas atbilstošas mērķorientētas apspriešanās ar visām iesaistītajām ieinteresētajām personām, piegādātājiem un pircējiem.

Lai veiktu šo izvērtēšanu, Komisija cita starpā **visās ES valstīs** ir organizējusi **ikgadējas aptaujas**, sākot ar pamataptauju 2020. gadā[50].

Turklāt dažas dalībvalstis, piemēram, DE[51] un SE[52], pirmo izvērtēšanu jau ir pabeigušas.

5. SECINĀJUMI

NTP direktīvas mērķis ir ar minimālu saskaņošanu ES līmenī novērst valsts tiesību aktu līdzšinējo sadrumstalotību. Līdz 2022. gada decembrim direktīvu savos tiesību aktos bija transponējušas visas dalībvalstis.

Vairums dalībvalstu ir pieņēmušas aizsardzības līmeni, kas pārsniedz direktīvā noteikto minimumu. Par direktīvas normām stingrāki valsts noteikumi ir iespējami, ja tie respektē ES iekšējā tirgus noteikumus. Kopumā dalībvalstis ievēro nozarisko pieeju un šo direktīvu piemēro tikai agropārtikas ķēdē. Piemērošanas jomas ziņā vairāk nekā puse dalībvalstu ir novirzījusies no direktīvā noteiktajām apgrozījuma kategorijām, bet dažas piemērojušas noteikumus neatkarīgi no attiecīgo tirgus dalībnieku apgrozījuma. Lielākā daļa dalībvalstu NTP sarakstu ir paplašinājušas, padarot direktīvā noteiktos aizliegumus stingrākus, piemēram, "pelēkās" prakses nosakot par "melnajām" praksēm vai aizliegumā iekļaujot vairāk

[45] Četru valstu izpildiestādes (CZ, FR, IT, SE) ir veikušas vai patlaban veic izmeklēšanu par pirkšanas centriem vai pircēju aliansēm valsts un Eiropas līmenī.

[46] *JRC* publikāciju repozitorijs — *Retail alliances in the agricultural and food supply chain* (europa.eu).

[47] Eiropas Parlamenta paziņojums par pircēju aliansēm Komisiju aicināja veikt padziļinātu analīzi par valstu un starptautisko pircēju aliansu apmēru un ietekmi, un tā rezultātā tika sagatavots minētais *JRC* ziņojums.

[48] Komisija 2023. gadā slēdza izmeklēšanas par divām starptautiskām mazumtirdzniecības aliansēm. Komisija konkurenci ierobežojošas ietekmes pierādījumus neatrada, bet tā vietā konstatēja, ka aliansu panāktās atlaides ir ietekmējušas mazumtirgotāju cenu noteikšanas stratēģijas, proti, ļāvušās samazināt mazumtirdzniecības cenas, lai tās būtu vienādas ar konkurentu cenām vai zemākas par tām, sk.: Pretmonopolu politika: Komisija izbeidz pretmonopola izmeklēšanu *AgeCore* un *Coopernic* lietā" MEX/23/3847 (Brisele, 2023. gada 13. jūlijs).

[49] Lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēde: negodīgas tirdzniecības prakses apkarošana (europa.eu).

[50] *Unfair Trade Practices* (europa.eu).

[51] DE veiktais izvērtējums.

[52] SE veiktais izvērtējums.

tirdzniecības prakšu nekā direktīvā paredzēts. Turpretī dalībvalstis, kurām pirms direktīvas pieņemšanas attiecīgu tiesību aktu nebija, visā visumā ir pielāgojušās direktīvas piemērošanas jomai. Tomēr atbilstības pārbaude, kurā novērtē valstu īstenošanas pasākumu atbilstību direktīvai, vēl nav pabeigta.

Valstu izpildiestāžu tīkls vairākās sanāksmēs ir sadarbojies, apmainījies ar šīs jaunās direktīvas izpildes panākšanas paraugprakses piemēriem un izstrādājis veidus, kā stiprināt sadarbību dažās jomās, piemēram, pārrobežu izpildes panākšanā. Agropārtikas piegādes ķēdes ražošanas izmaksu, uzcenojumu un tirdzniecības prakšu novērošanas centra izveide vēl vairāk veicinās pārredzamību un uzticēšanos.

Uzlabot lauksaimnieku stāvokli pārtikas piegādes ķēdē, atbalstīt viņu ienākumus un gādāt par taisnīgu atlīdzību ir svarīgi rīcībpolitiski mērķi, kas atbalsta lauksaimniecības nozares konkurētspēju, ilgtspēju un izturētspēju. Redzamā nevienlīdzība un bažas par lauksaimnieciskās darbības dzīvotspēju, kas cita starpā ir saistīta ar iespējamo spējas aizstāvēt savas intereses nelīdzsvarotību par sliktu lauksaimniekiem, ir veicinājušas nesenos lauksaimnieku protestus. Pasākumi, kuri izklāstīti iepriekš minētajā pārdomu dokumentā, liecina par to, cik lielu nozīmi Komisija piešķir lauksaimnieku stāvokļa stiprināšanai pārtikas piegādes ķēdē.

Lai gan NTP direktīva ir nesen pieņemts instruments, tā sniedz atbildi uz dažām no šīm bažām, ļaujot lauksaimniekiem un salīdzinoši vājākiem pārtikas piegādes ķēdes piegādātājiem darboties drošāk un rezultatīvāk, pateicoties godīgākai tirdzniecības praksei, un vieglāk paust savu viedokli un iesniegt sūdzības. Izpildes panākšana kļūst arvien aktīvāka, un tā palīdzēs stiprināt lauksaimnieku un vājāko piegādātāju aizsardzību. 2025. gadā plānotā izvērtēšana būs īstais brīdis, kad apsvērt iespējamo vajadzību pielāgot pašu direktīvu un tās parametrus tādos aspektos kā piemērošanas joma vai prakses.